

Формування стратегії оновлення основних промислово-виробничих фондів на підприємствах

Танасюк І.М.,
викладач кафедри ЕОПВ

Умовою успішного здійснення перебудови та вдосконалення господарського механізму підприємства є розробка стратегії розвитку підприємства. Особливе місце в цьому процесі є формування стратегії основних промислово-виробничих фондів. Засоби виробництва повинні відповідати вимогам науково-технічного прогресу і від їх рівня залежить можливість виробляти конкурентну продукцію.

На жаль проходження процесу відтворення на машинобудівних підприємствах Одеського регіону не відповідає сучасним вимогам. Так, коефіцієнт оновлення в 1996 році в цілому становив 1,0 процента, коефіцієнт вибуття - 1,4 процента. Постійно зростає рівень коефіцієнту зносу основних промислово-виробничих фондів. Якщо в 1981 році він в середньому по сукупності машинобудівних підприємств Одеського регіону не був вище 40 відсотків, то в 1996 році рівень зносу був значно більше 50 відсотків.

Аналіз проходження відтворення основних промислово-виробничих фондів у сучасний період свідчить, що в 1995-1997 році практично усі підприємства не можуть проводити не тільки розширене, а і просте відтворення. В 1995 році сума коштів на розвиток виробництва відносно середньорічної вартості складала на машинобудівних підприємствах (без судноремонтних підприємств) - 2,4 процента, на судноремонтних підприємствах - 2,3 процента.

Відсутність кредитної підтримки в зв'язку з великою вартістю кредита привела до необхідності використати усі кошти підприємств на покриття поточних витрат. Практично у всіх підприємств після сплати податків не вистачає наявних коштів для здійснення безперервного процесу виробництва. В цих умовах залишковий принцип є основним для планування розвитку і оновлення виробництва.

Однією з причин цього становища є неефективна роль держави у стимулюванні інноваційних процесів, зокрема відсутність пільгових податків і відсутність податкових кредитів для стимулювання розвитку виробництва. В зарубіжних країнах держава за допомогою політики прискореної амортизації і податкових пільг для покупців нової продукції сприяє оновленню основних фондів. Податкові пільги і знижена шкала оподаткування дозволяють компаніям активно модернізувати обладнання.

В цілому для зарубіжної системи державного регулювання інноваційних процесів характерно наступне:

- система пільг пов'язана з одним показником (в більшості країн - це податок на прибуток);
- спостерігається диференціація пільг залежно від національних інтересів;
- враховується вплив фактора часу, наприклад податкова знижка починає діяти після впровадження обладнання;

- будівництва системи пільг відбувається з урахуванням мети інвестиції та отримання податкових пільг затверджено законодавством і настає автоматично.

В умовах ринку система планування відтворення основних виробничих фондів на підприємстві повинна зазнати кардинальних змін і розроблятися на основі нової методології. Особливості даної політики пов'язані з орієнтацією підприємства на самостійну оцінку діяльності та прийняття рішень. Планування в умовах ринку ускладнюється багатьма обставинами. Динамічність процесу виробництва, різноманітність діяльності підприємства, складність передбачання результатів потребує високого рівня знань від фахівців в області планування. Підприємство повинно не тільки планувати свою діяльність, але і навчитись адаптуватися к умовам, які швидко змінюються.

Прискорення науково-технічного прогресу додає динамічності кругообігу основного капіталу, підвищує технічний рівень виробництва. В той же час безпідставне збільшення швидкості кругообігу основних промислово-виробничих фондів приводить к зростанню собівартості продукції внаслідок підвищення суми амортизації, що відносять на виробі. Тому для кожного конкретного підприємства повинен розроблятися оптимальний цикл кругообігу основного капіталу.

Особливістю відтворення основних виробничих фондів є об'єктивність протікання у формі безперервного кругообігу. При простому відтворенні він протікає як би по замкнутому колу, при розширеному - по вісхідній спіралі. Основні виробничі фонди можуть бути відновлені лише тоді, коли їх вартість стане часткою вартості оборотного капіталу, і коли його елементи репродукуються шляхом перетворення оборотного капіталу в основний. Отож, відновлення основного капіталу повинно здійснюватися своєчасно, коли настає строк його відтворення в натуральному виразі.

Очевидно, що у визначений відрізок часу для кожного окремого підприємства може складатися свого роду ідеальний цикл кругообігу. Він засновується на оптимальній швидкості руху, відсутності зупинок, поетапному проходженні усіх стадій. Безсумнівно, чим ближче фактичний цикл, який складається до ідеального, тим ефективніше працює підприємство.

Разосередження на практиці витрат на впровадження нової техніки і проведення модернізації основних фондів, а також інформації про їх стан і знос не дозволяє оцінити проходження процесу в цілому. Це приводить к відсутності аналізу цілісообразності інвестування і неефективності прийнятих рішень, і стає актуальним впровадження в практику економічної роботи підприємств виробничого обліку проходження кругообігу основних фондів. Цей облік, на відміну від бухгалтерського, не тільки відображає реальний стан, а і завдяки науково обгрунтованим нормам і нормативам дає змогу побачити реальні витрати на відтворення основних промислово-виробничих фондів

Внаслідок систематизації одержаної інформації повинно бути прийнято рішення про розробку підприємством визначеної стратегії на період. Вибір

однієї загальної стратегії для всього підприємства і орієнтація на її виконання - невідмінна умова ефективності діяльності підприємства. Обмеженість ресурсів потребує концентрації їх на певному напрямку. Розпилення ресурсів приводить до неможливості довести до реалізації позначені заходи.

Для ефективної роботи даної системи підприємство повинно організувати центр відтворення основних промислово-виробничих фондів, відокремлений структурний підрозділ, де збирається уся інформація, яка отримана завдяки виробничому обліку. Кінцевим продуктом цього центру є достроковий план розвитку підприємства. Також цей центр відповідає за ефективність відтворення основних промислово-виробничих фондів і контролює безперервне проходження кругообігу.

Формування стратегії - найважливіша умова ефективної діяльності підприємства. Розробка стратегії підприємства потребує комплексного підходу. Насамперед, вивчити попит на продукцію. Для цього необхідно оцінити якість продукції, яку виробляє підприємство, проаналізувати її життєвий цикл, визначити існування на ринку товарів субститутів і провести аналіз динаміки обсягу продажі.

При здійсненні планування розвитку підприємства особою необхідно враховувати життєвий цикл продукції, яка виробляється на підприємстві. Аналіз життєвого циклу продукції дає можливість визначити оптимальні моменти для прийняття рішень щодо модернізації, розширення виробництва, зупинки виробництва, ліквідації підприємства.

Фаза початкового зросту завершує тривалий період досліджень. Товар, який виробляється, доступний лише вузькій кількості споживачів. Продажі зростають повільно, прибуток незначний. Але ж ця фаза найбільш сприятлива для розвитку виробництва, її характерною рисою, з точки зору процесу відтворення основних промислово-виробничих фондів, є відсутність притоку вільних коштів і гостра необхідність вкладень коштів на оновлення обладнання. Якщо з допомогою позичкових коштів підприємство вирішує цю проблему, то товар переходить в другу фазу.

Характерним для другої фази є зниження витрат виробництва і зростання попиту на товар. У кінці цієї фази має бути досягнут максимальний прибуток. В цей період спостерігається стабільність отримання грошей та їх інтенсивне витрачання на розширене відтворення основних промислово-виробничих фондів.

Третя фаза характеризується зниженням продажі в зв'язку з насиченням ринку. З'являється тенденція зменшення прибутку на одиницю продукції. В цей час підприємство повинно готувати шляхи переходу на нові вироби, що потребує додаткових фінансових вкладень в розвиток і оновлення основних промислово-виробничих фондів. Вкладення коштів в розвиток потужності для вироблення існуючого виробу може привести до фінансової неможливості. Таким чином, на третій та четвертій стадії життєвого циклу продукції підприємство повинно проводити вибиття основних промислово-виробничих фондів або їх заміну і модернізацію, в зв'язку з умовами, які змінилися.

Особливе місце в розробці стратегії займає аналіз динаміки обсягу продажі та визначення факторів, які приводять до збільшення чи зниження цього рівня. В той же час необхідно збирати інформацію про наукові досягнення і систематизувати її за слідуєчими напрямками:

- можливість будівництва нової продукції та удосконалення існуючої;
- перехід до нових, більш прогресивних методів виробництва.

Значне місце при розробці стратегії оновлення основних промислово-виробничих фондів займає вивчення потенційних і реальних конкурентів. Виконання цього процесу потребує розгляду технічної бази конкурентів, їх технологічних досягнень та проведення порівняльного аналізу конкурентоздатності підприємства.

Обов'язковою вимогою до формування стратегії оновлення основних промислово-виробничих фондів є вивчення політики держави відносно інвестицій, впровадження досягнень науково-технічного прогресу, податкових пільг.

Слідуєчим етапом розробки стратегії є аналіз матеріально-технічної бази підприємства. В результаті економічного аналізу поточного стану і використання основних виробничих фондів надається характеристика обсягу, складу, динаміки основних виробничих фондів.

Впровадження комп'ютерної обробки даних дозволяє щодня отримувати інформацію про технічний стан, поломки і простої машин та обладнання. Ця інформація не тільки дає оцінку матеріальної бази підприємства, але і дозволяє оцінити якість, обладнання, що постачається, а також характеризує обґрунтованість компанії постачальників та виробників обладнання.

Можливість розвитку виробництва і ефективність процесу відтворення залежать від фінансової стійкості. Фінансова стійкість відображає такий стан фінансових ресурсів, при якому підприємство вільно маневрує коштами, здатно забезпечити процес виробництва і реалізації продукції, а також витрати по розширеному відтворенню основних промислово-виробничих фондів.

На межу фінансової стійкості впливають слідуєчі фактори: зовнішнє середовище та стадії життєвого циклу підприємства. Зовнішня середовище - це економічні умови господарювання, техніка і технологія, яка домінує у суспільстві, платоспроможний попит населення, економічна та фінансово-кредитна політика держави.

В цілому усі фактори, які відносяться до групи "зовнішнє середовище" можна з'єднати у дві групи: фактори прямого впливу і фактори непрямого впливу. До першої групи відносяться держава, споживачі, постачальники, конкуренти. Вплив цих факторів може змінити фінансову стійкість підприємства як у сторону стабілізації, так і у сторону розбалансованості.

До другої групи відносяться стан економіки держави, розвиток науково-технічного прогресу, соціальні, політичні та екологічні фактори. Особливість їх в тому, що вони мають непрямий вплив на економіку підприємства, і його важко встановити ще й тому, що він ускладнюється переплетенням взаємозв'язкових взаємозалежностей.

При розробці стратегії оновлення основних промислово-виробничих фондів треба також враховувати стадії існування підприємства. Це стадії становлення, розвитку, зрілості, старіння.

Стадія становлення характеризується прискореним зростом виробничого потенціала і невеликим випуском продукції. На стадії розвитку темп зросту виробничої потужності знижується, а зріст продукції постійно збільшується. Стадія зрілості найбільш тривала за часом. Для неї характерен постійний обсяг виробництва.

Крім того, треба підкреслити, що усі підприємства починають своє існування зі стадії становлення, але стадії старіння досягають не усі підприємства. Розумна політика відтворення основних промислово-виробничих фондів дає змогу підприємству постійно змінювати стадію розвитку на стадію зрілості, а потім вертатися на стадію розвитку.

Внаслідок систематизації отриманої інформації приймається рішення про стратегію. Вибір однієї стратегії для усього підприємства - це неодмінна умова ефективності діяльності тому, що обмеженість коштів потребує їх концентрації на одному напрямку. Фінансові кошти перетворюються в головний критерій, який визначає можливість проведення заходів по розширеному відтворенню основних промислово-виробничих фондів.

Додаткові фінансові джерела для розвитку підприємства формуються у двох напрямках: а) внутрішні, що складаються за рахунок скорочення непродуктивних фінансових витрат та зростання маси чистого прибутку; б) зовнішні - випуск акцій, додаткові позичкові кошти.

Необхідно пам'ятати, що темпи росту власних коштів можуть бути змінені під впливом таких факторів:

- 1) зміна співвідношення прибутку підприємства та виручки від реалізації продукції / послуг/. Чим вище частина прибутку, тим більш можливостей має підприємство / при інших рівних умовах / для зростання обсягу своїх власних коштів;
- 2) зростання швидкості обороту власних коштів. Чим швидше оборотність оборотних коштів, тим менше їх потрібно для обслуговування процесу виробництва та реалізації продукції;
- 3) оптимальне співвідношення власних і позичкових коштів;
- 4) зростання частки прибутку, що спрямовується на розвиток виробництва.

Нагромадження підприємством вільних грошових коштів і перехід їх до самофінансування ще не означає, що вони можуть обійтись без залучення додаткових фінансових ресурсів, одним з яких є емісія цінних паперів. До цього слід врахувати, що випуск акцій може привести до втрати адміністративної самостійності в управлінні підприємством, до зниження курсової вартості акцій. Обмежені зростання позичкових коштів. В зв'язку з тим, що умови кредитування є надто жорсткими, зростає імовірність банкрутства. В умовах ринку виникають і нові методи залучення довгострокових вкладень. Це опціони, закладові операції, лізінг, франчайзінг.

Таким чином, формування стратегії оновлення основних промислово-виробничих фондів - це дуже складний процес і від його здійснення залежить майбутнє підприємства.